

Aneta
BOŁDYREW

**Sprawozdanie z Konferencji
Naukowej „Zachować dla
przyszłości. Sprawy oświaty,
edukacji i nauki w przekazie
prasowym XIX i XX wieku”
(Łódź, 14–15 XI 2016)**

*A report from the conference 'Preserving it for
the future: Press coverage of issues of education,
schools and learning in the 19th and 20th century'
(Łódź, 14–15 November 2016)*

W dniach 14–15 listopada 2016 r. w Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnym Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się Konferencja Naukowa pt. „Zachować dla przyszłości. Sprawy oświaty, edukacji i nauki w przekazie prasowym XIX i XX wieku”. Organizatorem spotkania była Katedra Historii Wychowania i Pedeutologii UŁ; dedykowano je pamięci wybitnych historyków oświaty i wychowania, wieloletnich pracowników UŁ — prof. Eugenii Podgórskiej (1914–2006) i prof. Tadeusza Jałmużny (1939–2006). Była to kolejna konferencja, poświęcona prasie jako źródłu do badań nad dziejami oświaty, edukacji i wychowania, organizowana przez Katedrę Historii Wychowania i Pedeutologii UŁ¹. Podobnie jak poprzednie, tegoroczne spotkanie

¹ W minionych latach w Łodzi odbyły się dwie, zorganizowane przez Katedrę Historii Wychowania i Pedeutologii UŁ konferencje poświęcone czasopiśmiennictwu w badaniach historyczno-pedagogicznych. Pierwsza miała miejsce w 2009 r.; po jej zakończeniu opublikowano prace: *Czasopiśmiennictwo XIX i początków XX wieku jako źródło do historii edukacji*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2010; *Czasopiśmiennictwo okresu Drugiej Rzeczypospolitej jako źródło do historii edukacji*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2010; *Czasopiśmiennictwo drugiej połowy XX wieku jako źródło do historii edukacji*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2010. Druga konferencja, poświęcona tej problematyce, odbyła się w 2011 r.; jej pokłosiem były książki pokonferencyjne: *Addenda do dziejów oświaty: z badań nad prasą XIX i początków XX wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2013; *Addenda do dziejów oświaty: z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2013; *Addenda do dziejów oświaty: z badań nad prasą drugiej połowy XX i początków XXI wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2013. Tematyka prasoznawcza była poruszana także w czasie dwóch

zgrupowało znakomite grono badaczy z ośrodków akademickich i instytucji naukowych z całego kraju. Wzięli w nim udział historycy wychowania, pedagodzy, historycy, filolodzy, medioznawcy, bibliotekoznawcy. Patronat nad konferencją objęło Towarzystwo Historii Edukacji.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał przewodniczący Komitetu Naukowego i Komitetu Organizacyjnego, prof. nadzw. dr hab. Grzegorz Michalski, który witając przybyłych gości podkreślił znaczenie spotkania, sprzyjającego prezentacji poglądów i wyników badań przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, zajmujących się problematyką edukacyjnej przeszłości. Uczestników konferencji powitała także Dziekan Wydziału Nauk o Wychowaniu UŁ prof. nadzw. dr hab. Danuta Urbaniak-Zajac, która mówiła o roli historii oświaty i wychowania w rozwijaniu dorobku polskiej pedagogiki i wartości współpracy reprezentantów różnych subdyscyplin pedagogicznych. Następnie głos zabrała prof. zw. dr hab. Dorota Żołądz-Strzelczyk, Prezes Towarzystwa Historii Edukacji i pracownik Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W swym wystąpieniu mówiła o znaczeniu historii wychowania jako dyscypliny naukowej, zwracając zarazem uwagę na rolę czasopiśmiennictwa jako kategorii źródłowej, pełniącej podstawową rolę dla wielu zagadnień w badaniach historyczno-pedagogicznych. Wyraziła nadzieję, że konferencja będzie okazją do przedstawienia wyników penetracji naukowych i dyskusji na temat nowych obszarów i strategii badawczych.

Prof. zw. dr hab. Dorota Żołądz-Strzelczyk zainaugurowała także sesję plenarną. Przedstawiła znaczenie prasy przełomu XIX i XX wieku jako źródła do badania zabawek dziecięcych. Kolejny referat, przygotowany przez prof. zw. dr hab. Krzysztofa Jakubiaka z Uniwersytetu Gdańskiego, był poświęcony problemom relacji rodziny i szkoły w świetle polskiego specjalistycznego czasopiśmiennictwa pedagogicznego od końca XIX do połowy XX wieku. Prof. dr hab. Wiesław Jamrózek z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu przedstawił zagadnienie pt. „Kongresy pedagogiczne w Polsce międzywojennej na łamach ówczesnej prasy i czasopism pedagogicznych”. Referat prof. zw. dr hab. Stefani Walasek z Uniwersytetu Wrocławskiego dotyczył budownictwa szkolnego na łamach prasy w okresie II Rzeczypospolitej. Wystąpienie prof. zw. dr hab. Eleonory Sapii-Drewniak z Uniwersytetu Opolskiego było poświęcone problemom edukacji ludności polskiej w świetle periodyku „Głosy znad Odry” w latach 1918–1924. Prof. nadzw. dr hab. Hanna Markiewiczowa

konferencji, poświęconych działalności oficyn wydawniczych na rzecz edukacji, szkolnictwa i oświaty w XIX i XX wieku, które odbyły się w 2012 i 2014 r. Przygotowane w związku z konferencjami referaty zostały opublikowane w pracach: *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2014; *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XX w. i pierwszych latach XXI wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2014; *Oświatowe i edukacyjne aspekty działalności wydawniczej w XIX i na początkach XX w.*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2016; *Oświatowe i edukacyjne aspekty działalności wydawniczej w XX i pierwszych latach XXI wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2016.

z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie wygłosiła referat pt. „Szkolnictwo na Kresach Wschodnich II RP. Nadzieje i rzeczywistość w świetle prasy pedagogicznej”. Problematyki pedeutologicznej na łamach „Muzeum” Bolesława Mańkowskiego dotyczyło wystąpienie prof. zw. dr hab. Władysławy Szulakiewicz z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Prof. zw. dr hab. Krzysztof Woźniakowski z Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie wygłosił referat na temat: „Przedburzowcy w kręgu zagadnień edukacyjnych: wątki szkolnictwa, oświaty i nauki na łamach lwowskiej *Czytelnia dla Młodzieży* (1860–1861)”. Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Wałęga z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przedstawiła kwestię sporów o model edukacji i wychowania kobiet na łamach „Szkoły”, wpisując polemikę prowadzoną w tym znakomitym galicyjskim periodyku w dyskurs zwolenników konserwatyizmu z piewcami emancypacji. Zbliżoną problematykę poddała analizie prof. nadzw. dr hab. Katarzyna Dormus z Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, która wygłosiła referat pt. „Rozważania o wzorowym modelu szkoły polskiej na łamach galicyjskich pism kobiecych u progu niepodległości”.

W dalszym toku konferencji obrady odbywały się w sekcjach. Sekcja A zgromadziła referentów, którzy swoje wystąpienia poświęcili problemom edukacji, oświaty i wychowania w świetle prasy w XIX i na początku XX w. Dr Marta M. Kacprzak z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiła referat dotyczący znaczenia literatury i kultury staropolskiej w myśli pedagogicznej Ewarysta Estkowskiego na podstawie zawartości czasopism „Szkoła Polska”, „Szkołka dla Dzieci” i „Szkołka dla Młodzieży”. Dr Katarzyna Kabacińska-Łuczak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu mówiła o wiecach szkolnych w świetle periodyku „Wielkopolanin” (1883–1914). Wystąpienie dr Izabeli Krasieńskiej z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach dotyczyło edukacji zdrowotnej żeńskiej służby domowej na łamach „Przyjaciela Sług” (1898–1918). Dr Teresa Gumuła z tej samej uczelni wygłosiła referat pt. „U źródeł promocji zdrowia w prasie polskiej zaboru rosyjskiego na przełomie XIX i XX wieku”. Dr Oresta Karpenko z Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. I. Franki w Drohobyczu i dr Piotr Sławiński z Archiwum Państwowego w Kielcach, Oddział w Sandomierzu, w oparciu o periodyk „Gniazda Sieroce” z lat 1911–1916 przedstawili działalność opiekuńczo-wychowawczą Towarzystwa Gniazd Sierocych. Dr Joanna Falkowska z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przypomniała postać Walerii Marrené Morzkowskiej jako redaktorki „Świtu”. Działalność rosyjskiego czasopisma dla dzieci „Dietskij wiestnik” w 1815 r. przedstawiła prof. nadzw. dr hab. Magdalena Dąbrowska z Uniwersytetu Warszawskiego. Dr Piotr Głuszkowski z tej samej uczelni zreferował problemy edukacji w Cesarstwie Rosyjskim w świetle gazety „Siewiernaja pczela”. Dr Dorota Grabowska-Pieńkosz z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przedstawiła referat pt. „Obraz działalności Towarzystwa Pedagogicznego w latach 1868–1918 na łamach wybranych czasopism”. Prof. nadzw. dr hab. Grzegorz Michalski z Uniwersytetu Łódzkiego mówił o problemach instytucjonalnej opieki nad dziec-

kiem, omawianych na łamach „Dziennika Łódzkiego” w latach 1884–1892. Kwestiom troski o zdrowie młodego pokolenia poświęcone było wystąpienie dr Elżbiety Dolaty z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Dr Kamil Śmiechowski z Uniwersytetu Łódzkiego przedstawił referat pt. „Kwestia szkolna w miejskim dyskursie prasowym w latach rewolucji 1905–1907 roku”.

W sekcji B wystąpienia dotyczyły przede wszystkim problemów edukacyjnych i opiekuńczych w periodykach w okresie międzywojennym. Jako pierwsza głos zabrała dr Joanna Sosnowska z Uniwersytetu Łódzkiego, która mówiła o łódzkich jednodniówkach z lat 1911–1939 jako źródle do dziejów szkoły, opieki i wychowania. Dr Urszula Wróblewska z Uniwersytetu w Białymstoku scharakteryzowała obecność problematyki oświatowej na łamach „Myśli Karaimskiej”. Dr Andrzej Smolarczyk z Politechniki Białostockiej przedstawił zagadnienia szkolnictwa mniejszości narodowych w województwie wileńskim na łamach czasopisma „Słowo” w latach 1922–1939. Prof. nadzw. dr hab. Iwonna Michalska z Uniwersytetu Łódzkiego omówiła kwestie szkolnictwa, nauczycieli i uczniów w łódzkim dzienniku „Ilustrowana Republika” w latach 1923–1939. Prof. nadzw. dr hab. Wiesława Leżańska z tej samej uczelni zreferowała temat popularyzatorskiej i edukacyjnej funkcji łódzkiego czasopisma dla nauczycieli „Szkoła i Nauczyciel” w latach 1924–1928. Dr Anna Królikowska z Akademii Ignatianum w Krakowie scharakteryzowała problematykę pedeutologiczną na łamach „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego” w dwudziestoleciu międzywojennym. Dr Aleksandra Feliniak z Uniwersytetu Łódzkiego omówiła rolę „Wychowania Przedszkolnego” w promowaniu edukacji zdrowotnej w latach 1926–1939. Mgr Agnieszka Kaźmierczak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Gdański) przedstawiła referat na temat znaczenia prasy dla kobiet wiejskich w upowszechnianiu postaw społecznikowskich na przykładzie „Ziemianki Polskiej”. Aktywność opiekuńcza stowarzyszeń katolickich na rzecz dzieci była przedmiotem wystąpienia dr Edyty Bartkowiak z Uniwersytetu Zielonogórskiego; zagadnienie to zostało przedstawione w świetle miesięcznika „Ruch Charytatywny” w latach 1930–1939. Mgr Monika Sobczak-Waliś z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu mówiła o periodyku „Liskowianin” jako źródle do dziejów oświaty w Liskowie. Prof. nadzw. dr hab. Edyta Wolter z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego przedstawiła pedagogiczne implikacje problematyki ochrony zwierząt na łamach „Świata Zwierzęcego” w latach 1929–1939.

Wystąpienia panelistów w sekcji C koncentrowały się wokół problemów edukacji, oświaty i wychowania w polskim przekazie prasowym w okresie po 1945 r. Jako pierwszy głos zabrał prof. dr hab. Romuald Grzybowski z Uniwersytetu Gdańskiego, który przedstawił referat pt. „Prasa pedagogiczna z lat PRL-u jako narzędzie upowszechnienia lansowanych przez władze komunistyczne wzorów osobowych nauczycieli i wychowawców oraz kształtowania ich postaw światopoglądowych”. Wystąpienie dr Marzeny Kowalskiej i dr Ireny Łabiszewskiej z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

było poświęcone problemom sztuki filmowej i muzycznej na łamach „Kwartalnika Filmowego” i „Poradnika Muzycznego” w latach 1950–1965. Dr Andrzej Puliński z Niepaństwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Białymstoku przedstawił problematykę oświatową na łamach „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”. Dr Urszula Pulińska z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie omówiła obecność zagadnień związanych z powstawaniem i działalnością Szkół „Tysiąclecia” w prasie lokalnej Warmii i Mazur. Dr Elżbieta Gorloff z Uniwersytetu Gdańskiego przedstawiła sposób kreowania wizerunku nauczyciela nauczania początkowego na łamach czasopisma „Życie Szkoły” w latach 60. i 70. XX wieku. Dr Nella Stolińska-Pobralaska z Uniwersytetu Łódzkiego scharakteryzowała problemy pracy wychowawczej w domach dziecka na łamach „Problemów Opiekuńczo-Wychowawczych” w latach 1961–1989. Wystąpienie prof. nadzw. dr hab. Ireny Szewczyk-Kowalewskiej i dr Michała Kowalewskiego, z tej samej uczelni, dotyczyło wybranych aspektów edukacji kulturalnej dziecka w przekazie prasowym XX wieku. Kolejna reprezentantka UŁ, mgr Małgorzata Krakowiak, omówiła problemy edukacji pozaszkolnej w okresie PRL w przekazie miesięcznika „Rodzina i Szkoła”. Dr Joanna Janik-Komar z Uniwersytetu Opolskiego zajęła się problematyką edukacji seniorów na łamach „Edukacji Dorosłych” u schyłku XX wieku, a dr Katarzyna Jarosz, z tej samej uczelni, kwestią aktywności kulturalnej dorosłych na łamach „Rocznika Andragogicznego” w latach 1994–2015. Dr Ewa Kowalska z Uniwersytetu Zielonogórskiego wygłosiła referat pt. „Topos jako kategoria analizy dyskursu prasowego”.

Drugiego dnia konferencja rozpoczęła się od obrad w sekcjach. W sekcji A jako pierwszy referował dr Andrzej Paweł Bieś z Akademii Ignatianum w Krakowie, który przedstawił problematykę oświatową na łamach „Miesięcznika Połockiego” w latach 1817–1820. Następnym prelegentem był dr Zbigniew Żółciński z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, którego wystąpienie dotyczyło etosu pracy na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” w okresie zwierzchnictwa Józefa Ungera. Dr Monika Nawrot-Borowska z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy wygłosiła referat pt. „Zabawki dziecięce na grafikach dodatków modowych prasy kobiecej w XIX wieku”. Dr Sabina Kwiecień z Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie poświęciła swe wystąpienie kwestiom oświaty, szkoły i wychowania na łamach wileńskiej „Pobudki” w latach 1908–1914.

W sekcji B obrady zainaugurowało wystąpienie dr Edyty Kahl-Luczyńskiej z Uniwersytetu Zielonogórskiego, poświęcone problematyce oświatowej na łamach tygodnika „Głos Kamiennej” w 1925 r. Jako druga głos zabrała mgr Agnieszka Małek z Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, która omówiła zalecenia w dziedzinie zdrowia i higieny dzieci i młodzieży na łamach czasopisma „Higiena Ciała i Sport” w latach 1925–1928. Problematyce wychowawczej w czasopiśmie „Młody Las” w przededniu II wojny światowej poświęcony był referat dr Beaty Topij-Stempińskiej z Akademii Ignatianum w Krakowie. Dr Elżbieta Chojnowska z Towarzystwa Kultury Języka w Warszawie, Oddział w Łomży wygłosiła referat

pt. „Propagowanie zdrowego stylu życia i oświaty zdrowotnej w prasie lokalnej ziemi łomżyńskiej w okresie Drugiej Rzeczypospolitej”.

Obrady w sekcji C otworzyło wystąpienie dr Ewy Barnaś-Baran z Uniwersytetu Rzeszowskiego, które było poświęcone problemom wychowania i kształcenia w Krakowskim Towarzystwie Dobroczynności, omawianym na łamach „Czasu” w latach 1848–1918. Dr Marzena Okrasa z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie przedstawiła problematykę edukacji i wychowania na łamach „Kalendarza Lubelskiego” w latach 1869–1924. Wystąpienie dr Renaty Bednarz-Grzybek z tej samej uczelni dotyczyło edukacji na łamach „Przeglądu Zakopiańskiego” w latach 1898–1905. Dr Iwona Czarnecka z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie omówiła problem relacji rodziców i dzieci w świetle artykułów publikowanych w „Świecie Głuchych”.

W sekcji D obrady rozpoczęła dr Aneta Bołdyrew z Uniwersytetu Łódzkiego, która przedstawiła referat pt. „Problemy instytucjonalnej opieki i wychowania dzieci z najuboższych środowisk w prasie pozytywistów warszawskich”. Jako drugi głos zabrał dr Andrzej Kołakowski z Uniwersytetu Gdańskiego; jego wystąpienie dotyczyło koncepcji działalności opiekuńczo-wychowawczej przedstawianej na łamach czasopisma „Gniazdo Sieroce”. Dr Paweł Śpica z Uniwersytetu Gdańskiego omówił problemy edukacji kobiet w XIX wieku w świetle polskiej prasy Prus Zachodnich. Dr hab. Beata Szczepańska z Uniwersytetu Łódzkiego przedstawiła problematykę oświaty i wychowania na łamach „Gazety Łódzkiej” do 1918 r. Innego okresu historycznego dotyczyło wystąpienie dr hab. Anny Boguszewskiej z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, która omówiła treść i formę graficzną periodyku dla dzieci z czasów II wojny — „Mały Ster”.

Dalsze obrady miały charakter plenarny. Jako pierwszy głos zabrał prof. nadzw. dr hab. Witold Chmielewski z Akademii Ignatianum w Krakowie, który przedstawił czasopiśmiennictwo nauczycielskie i pedagogiczne polskiego uchodźstwa w latach 1940–1947, uznając je za wyraz dążeń edukacyjnych tego środowiska. Zagadnieniom wydawania i dystrybucji podręczników szkolnych na łamach „Przeglądu Księgarskiego” w okresie międzywojennym było poświęcone wystąpienie dr hab. Artura Jazdona z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Wartość i przydatność sprawozdań szkolnych jako źródła do badań nad działalnością wychowawczą gimnazjów w Polsce międzywojennej omówiła prof. nadzw. dr hab. Elżbieta Magiera z Uniwersytetu Szczecińskiego. Prof. nadzw. dr hab. Piotr Gołdyn z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu przedstawił problematykę pedagogiczną i oświatową na łamach „Gazety Kolskiej” w latach 1931–1939. Dwa kolejne wystąpienia były poświęcone analizie założeń, celów i treści czasopisma „Wychowanie” w latach 1958–1973. Prof. nadzw. dr hab. Joanna Król z Uniwersytetu Szczecińskiego skoncentrowała się na problemie kształcenia nauczycieli na łamach tego periodyku. Zagadnieniom wychowawczym w kontekście ideologicznym poświęcone było wystąpienie prof. nadzw. dr hab. Justyny Gulczyńskiej z Uniwersytetu im. Adama

Mickiewicza w Poznaniu. Prof. nadzw. dr hab. Jacek Kulbaka z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie omówił działalność kwartalnika „Szkoła Specjalna”. Dokonał analizy treści i celów tego periodyku, podkreślając jego znaczenie w rozwoju pedagogiki specjalnej w Polsce oraz upowszechnianiu wiedzy na temat opieki, wychowania, kształcenia i terapii osób z niepełnosprawnością.

Zakres tematyczny i chronologiczny referatów zaprezentowanych w czasie obrad był bardzo szeroki. Podkreślić należy wysokie znanstwo prelegentów w zakresie podejmowanej problematyki. Analizując obecność tematyki pedagogicznej w wielu wystąpieniach przedstawiono szeroką charakterystykę funkcji i warunków istnienia badanych tytułów prasowych. Omawiano wyniki analizy treściowej periodyków, sygnalizowano problem instytucjonalnych i prawnych uwarunkowań rozwoju czasopiśmiennictwa pedagogicznego i społeczno-kulturalnego. Sformułowane z różnych punktów widzenia charakterystyki przekazu prasowego jako źródła do dziejów edukacji skłaniały do dyskusji. Uczestnicy konferencji konstatowali, że spotkanie było interesujące poznawczo; podkreślano, że periodyki zasługują na uznanie za szczególnie wartościową grupę źródeł, pozwalających na szerokie rekonstruowanie badanych zjawisk i procesów. Ożywione polemiki w czasie obrad i rozmów w kuluarach, prowadzone w koleżeńskej atmosferze, sprzyjały stawianiu pytań dotyczących dalszych badań nad przeszłością edukacji, oświaty i wychowania prowadzonych przez pryzmat czasopiśmiennictwa, służyły rozważaniom na temat związanych z tym trudności badawczych oraz refleksji nad potrzebą poszukiwań nowych koncepcji metodologicznych.